

Βασικές παράμετροι της κατηχητικής διακονίας

π. Θεμιστοκλής Μουρτζανός

Τι είναι ο κατηχητής;

Ο κατηχητής είναι ο «διδάχος», αυτός ο οποίος θα έπρεπε να εισάγει τον υποψήφιο χριστιανό ή να συμπληρώνει τις γνώσεις του ήδη βαπτισμένου στις βασικές δογματικές θέσεις της πίστεως. Κατά τον απόστολο Παύλο αυτές είναι η διδασκαλία περί μετανοίας, περί πίστεως στον Θεό, περί Βαπτίσματος, περί χειροθεσίας ήτοι του Χρίσματος (διά του οποίου ο πιστός καθίσταται κοινωνός του Αγίου Πνεύματος), περί αναστάσεως των νεκρών και περί μελλούσης κρίσεως (Εβρ. 6,1)

Σήμερα, καθώς ο νηπιοβαπτισμός έχει λύσει το θέμα της εισόδου των ανθρώπων στην Εκκλησία, παραμένει έντονο το πρόβλημα του τι πιστεύουμε. Γι' αυτό και η κύρια παράμετρος της κατηχητικής μας διακονίας έχει να κάνει με το πώς θα βοηθήσουμε, κυρίως τη νεότητα, να μπορέσει να εντρυφήσει τα της πίστεως, υπερβαίνοντας ένα αίσθημα ότι η πίστη δεν είναι γνώση. Προφανώς είναι και γνώση, αλλά δεν είναι μόνο γνώση.

Έχει σημασία στους καιρούς μας να δούμε τον τρόπο με τον οποίο ένας κατηχητής/μια κατηχήτρια οργανώνουν την ομάδα στην οποία τίθενται επικεφαλής. Αυτονόητη η υπακοή στην Εκκλησία και στον επίσκοπο, δίχως της γνώμης του οποίου κανένα εκκλησιαστικό έργο δεν μπορεί να σταθεί. Και γι' αυτό, όσο κι αν φαίνεται τυπικό, ο διορισμός των κατηχητών/τριών με επισκοπικό γράμμα είναι εγγύηση ότι ο κατηχητής/η κατηχήτρια δεν εργάζεται/διακονεί για τον εαυτό του, για το πρόσωπό του, αλλά για την Εκκλησία.

Τρεις λοιπόν είναι οι κύριες παράμετροι της κατηχητικής διακονίας: Ο κατηχητής/η κατηχήτρια, η κατηχητική ομάδα και η Εκκλησία. Και οι τρεις εντάσσονται στον κόσμο στον οποίο ζούμε. Πώς καλείται όμως ο κατηχητής να δει αυτόν τον κόσμο;

Α. Να αποδεχτούμε την πολιτιστική μετάλλαξη της εποχής μας και να ξαναχτίσουμε ολόκληρη τη θεολογία της Εκκλησίας μας (εκκοσμίκευση)

Β. Να αρνηθούμε κάθε μετάλλαξη και να κλειστούμε στο καβούκι μας, κρατώντας το χτες ως νόημα για την πορεία της ζωής μας

Γ. Να συνθέσουμε, δίνοντας γόνιμες απαντήσεις στο σήμερα και τις προκλήσεις του, με βάση την παράδοσή μας, αλλά και χωρίς φόβο να μιλήσουμε για ό,τι νέο

π. Αλέξανδρος Σμέμαν: «Ζούμε έναν οξύ πανικό, που προκαλείται από τη έλλειψη αντιστοιχίας ανάμεσα στην πίστη και σ' αυτόν τον κόσμο με τη σοφία του. Αυτός ο πανικός οδηγεί σε δύο προσανατολισμούς, σε δύο επιλογές: είτε στη διάλυση της πίστης μέσα σ' αυτή τη μετάλλαξη (όπως συμβαίνει με τη θεολογία της απελευθέρωσης), στη διαβεβαίωση πως αυτή η μετάλλαξη αντιστοιχεί στο βάθος με τον Χριστιανισμό · ή σε μια πνευματική φυγή από την πραγματικότητα, στην απελευθέρωση των Χριστιανών, άπαξ διά παντός, από κάθε ενδιαφέρον για οποιαδήποτε μετάλλαξη ή, απλώς για τον κόσμο και για τη μοίρα του ανθρώπου σ' αυτόν».

Η πρώτη επιλογή πραγματοποιείται με την επανερμηνεία της πίστης (η οποία, αν κατανοηθεί σωστά, πρέπει για τους σύγχρονους χριστιανούς να δικαιώνει το σεξ, τις εκτρώσεις, την ευθανασία, την επανάσταση). Η δεύτερη επιλογή πραγματοποιείται με την αναγωγή, παραδείγματος χάρις, ολόκληρης της Χριστιανικής παράδοσης μόνο στα Τυπικά» (Ημερολόγιο, σ.439).

Η απάντηση βρίσκεται στην απόφασή μας να επαληθεύουμε την αγάπη του Θεού για τον κόσμο στον οποίο ζούμε και για τον κάθε άνθρωπο με βάση το Ευαγγέλιο και την εμπειρία της πίστης μας και όχι να επαληθεύσουμε το Ευαγγέλιο και το περιεχόμενο του με βάση τις μεταλλάξεις του κόσμου.

Ο κατηχητής/η κατηχήτρια επομένως καλείται να μοιραστεί με τους κατηχούμενους την εμπειρία της αγάπης του Θεού που ο ίδιος/η ίδια ζει ή θέλει να ζήσει και να είναι γνώστης του Ευαγγελίου, της καλής αγγελίας που ο Θεός διά της ενανθρωπήσεως του Υιού Του έδωσε στον κόσμο και στην δική μας εποχή, η οποία δεν είναι σάπια και καταραμένη, αλλά γεώργιον του Θεού.

Αυτό που μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα είναι το πώς ένας κατηχητής/μια κατηχήτρια διαχειρίζεται μια κατηχητική ομάδα, διότι δεν διακονούμε γενικά τον κόσμο και τους ανθρώπους, αλλά τους συγκεκριμένους ανθρώπους που συμμετέχουν στην παρέα μας.

Χρειάζεται να έχουμε κάποιες βασικές γνώσεις της ψυχολογίας των παιδιών και των εφήβων, αναλόγως της ομάδας που η Εκκλησία μας εμπιστεύεται, ώστε να μπορούμε να διαχειριστούμε τον χρόνο που έχουμε κληθεί να περνούμε κοντά τους, ενθυμούμενοι ότι κάθε τι που κάνουμε, κάθε τι που λέμε, κάθε τι που δεν λέμε είναι κατήχηση.

Είμαστε διαχειριστές της κατηχητικής ομάδας, που σημαίνει ότι έχουμε κληθεί να είμαστε ηγέτες της, επικεφαλής της, και αυτός είναι ένας ρόλος τον οποίον δεν πρέπει να απεμπολούμε κατά τη διάρκεια τόσο της προετοιμασίας της σύναξης της ομάδας, κατά τη διάρκειά της και μετά την σύναξη.

Τι σημαίνει να είμαστε ηγέτες (εμψυχωτές, κατά έναν σύγχρονο όρο)

Α. Σχέδιο και διδασκαλίας και διαχείρισης της ομάδας (στόχοι, που είναι αυτονόητο ότι έχουν να κάνουν με το να αισθάνονται τα μέλη της ομάδας ότι υπάρχει αγάπη, κλήση για συμμετοχή, για δημιουργικότητα, για διάλογο, για παιχνίδι, για αποδοχή ακόμη και της αντίρρησης, για υπομονή, για συνάντηση τελικά με τον Χριστό, με υπεύθυνο/η τον κατηχητή/ την κατηχήτρια)

Β. Σχέδιο διαχείρισης των μικρότερων και μεγαλύτερων κρίσεων που ανακύπτουν κατά τη διάρκεια της κατηχητικής σύναξης (π.χ. η αδιαφορία, η διάσπαση, η διάλυση, η σύγκρουση, η εμφάνιση δύσκολων χαρακτήρων που δεν επιθυμούν εύκολα να γίνουν ομάδα, αλλά έχουν ως προτεραιότητά τους το «εγώ», το άτομό τους). Από την άλλη, η δυσκολία η κατηχητική ύλη να γίνει κτήμα των μελών της ομάδας λόγω του ότι είναι εύκολο να ταυτιστεί η κατηχητική ώρα με μία σχολική ώρα, που σήμερα, όπως και σε κάθε εποχή, μάλλον δυσφορία προκαλεί στα παιδιά

Γ. Ανάληψη ευθύνης απέναντι στον Θεό, στον επίσκοπο, στον ιερέα της ενορίας, στους γονείς, στην προσωπική συνείδηση, όχι μόνο για τα ευχάριστα, αλλά και για τα δυσάρεστα

Δ. Αναστοχασμός, βελτίωση, διόρθωση, αποφυγής επανάληψης των όποιων πρακτικών

Ε. Δυνατότητα συνεργασίας με άλλα πρόσωπα, όπως είναι ο βοηθός κατηχητές/κατηχήτριες (επομένως δυνατότητα διαμοιράσματος της κατηχητικής ώρας και σε άλλους, μολονότι ο κατηχητής έχει την τελική ευθύνη, επομένως όχι συγκεντρωτισμός, αλλά συμμετοχικότητα)

ΣΤ. Ενσυναίσθηση, ώστε να μπορεί να προσαρμόζει το σχέδιό του ή και να το αφήνει κατά μέρος, όταν βλέπει εναλλαγές και καταστάσεις που νιώθει ότι δεν του επιτρέπουν να προχωρήσει όπως έχει σκεφτεί (προσαρμοστικότητα)

Βασική παιδαγωγική αρχή, η οποία δεν πρέπει να λείπει από τη σκέψη του κατηχητή, είναι η ανάγκη για συλλογικότητα, για ένα πέρασμα από το «εγώ» στο «εμείς». Αυτό είναι η Εκκλησία, η εμπειρία της κοινότητας. Κατανοούμε πόσο δύσκολο είναι αυτό σήμερα, στον πολιτισμό του «εγώ και μόνο εγώ».

Γι' αυτό και ο κατηχητής χρειάζεται να αξιοποιεί μεθόδους όπως το παιχνίδι, στο οποίο συμμετέχουν όλα τα μέλη της κατηχητικής ομάδας, όπως είναι «το χαλασμένο τηλέφωνο» ή «οι μουσικές καρέκλες», ομαδικά παιχνίδια, οι κατασκευές, στις οποίες θα μπορούσαν να συμμετέχουν τα παιδιά χωρισμένα σε ομάδες, οι συζητήσεις με τα μεγαλύτερα παιδιά, στις οποίες ερωτώνται όλοι και συμμετέχουν όλοι, υπερασπίζονται γνώμες και επιχειρηματολογούν όλοι, άλλες δράσεις εθελοντικού χαρακτήρα, όπως η συγκέντρωση ειδών για τις γιορτές και η ετοιμασία τους με την συμμετοχή όλων των μελών της ομάδας, η κοινή έξοδος με τα μεγαλύτερα παιδιά για καφέ και για συζήτηση, οι εκδρομές, το θέατρο, οι χορωδίες, οι παραδοσιακοί χοροί, ό,τι συνοδεύει ως παράλληλη δραστηριότητα την κατήχηση.

Έχει ενδιαφέρον η ανάθεση ρόλων στα πλαίσια της κατηχητικής ομάδας. Οι ειδικοί λένε ότι:

«Ρόλος είναι η εκδήλωση μιας συμπεριφοράς που αναμένεται από το κάθε μέλος ξεχωριστά, δηλαδή η εκτέλεση συγκεκριμένων πράξεων κι ενεργειών, στα πλαίσια της ολοκλήρωσης μια εργασίας που έχει ανατεθεί στην ομάδα (Stewart et al., 2005).

Στην κατηχητική ομάδα τέτοιοι ρόλοι θα μπορούσαν να είναι:

α. αυτός/ή που λέει αστεία

β. αυτός/ή που έχει άποψη και μπορεί να βοηθήσει ένα κατηχητικό μάθημα να προχωρήσει, ακόμη κι αν είναι αντιρρησίας

γ. αυτός/ή που κάνει βοηθητικές εργασίες στα εργαστήρια κατασκευών και δημιουργικής απασχόλησης ή στο σερβίρισμα γλυκών ή στη διανομή υλικού

δ. αυτός/ή που βοηθά στην ηρεμία της ομάδας

ε. Αυτός/ή που τραγουδά όμορφα

στ. Αυτός/ή που θα ενημερώνει τα υπόλοιπα μέλη της κατηχητικής ομάδας για δραστηριότητες μέσα στην εβδομάδα ή για την επόμενη συνάντηση

Έχει σημασία κανένας ρόλος να μη θεωρείται ανώτερος από τον άλλο, ούτε ο κατηχητής να χωρίζει τα παιδιά σε «αγαπημένα» και «αδιάφορα»

Ενδιαφέροντα στοιχεία της ψυχολογίας των παιδιών από 6-12 ετών (Δημοτικό)

Α. εξέλιξη της συναισθηματικής νοημοσύνης και έκφρασή της

Β. Το παιδί αναλύει τα δικά του αισθήματα αλλά κατανοεί και τις συναισθηματικές διακυμάνσεις των άλλων.

Γ. Η ηθική του γίνεται ολοένα και πιο αυτόνομη και οι ηθικοί κανόνες δεν υπαγορεύονται πλέον από την κοινωνία αλλά εκπορεύονται από τη συνείδησή του.

Δ. Η σύγκριση με τα άλλα παιδιά, τα μεγαλύτερα παιδιά δεν τα απασχολεί μόνο τι μπορούν να κάνουν αλλά και τι μπορούν να κάνουν σε σύγκριση με τους άλλους.

Γνωρίζοντας τα χαρακτηριστικά αυτά ο κατηχητής καλείται να λάβει υπόψιν του τα εξής:

Α. την ανάγκη του παιδιού για αναγνώριση, που έρχεται μέσα από την εξωτερίκευση των συναισθημάτων του, τη νίκη στα παιχνίδια, την προσοχή του μεγαλύτερου ή των συνομηλίκων του στις δραστηριότητές του, επομένως η σύγκριση που θέλει έπαινο, όχι όμως μόνο προσωπικό, αλλά και συλλογικό

Β. Μέσα από την κατήχηση να καλλιεργείται η αίσθηση του αγαθού, το πέραςμα στις ευαγγελικές αξίες, η θετική διαχείριση της ζωής του παιδιού με την αγάπη, την καλοσύνη, τη συγχώρηση

Γ. Η σαφής επισήμανση αρνητικών συμπεριφορών, όχι όμως σε σύγκριση με άλλα παιδιά, αλλά με τον τονισμό ότι μπορείς να εγγράψεις στον εαυτό σου την καλοσύνη και την αγάπη, όπως επίσης και την υπομονή, διότι είναι όμορφοι οι δρόμοι του Θεού, της πίστης και των αγίων. Παρόλα αυτά, δεν θα πάψουμε να σε αποδεχόμαστε ως πρόσωπο

Ψυχολογικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του εφήβου

A. Άρνηση

Ο έφηβος με το "όχι" του προσπαθεί να διαφοροποιήσει τον εαυτό του από το περιβάλλον. Εκφράζει το ότι θέλει να μεγαλώσει και ότι δεν θέλει πια να είναι το υπάκουο και προσαρμοσμένο παιδάκι. Γι' αυτό και απορρίπτει τη εξουσία κάθε μορφής, καθώς και την πολιτική και, γιατί όχι, και την Εκκλησία

B. Τάση για ανεξαρτητοποίηση

Αναζητώντας τον εαυτό τους, οι έφηβοι δεν θέλουν πια συμβουλές, δεν θέλουν κηδεμονία, αλλά περισσότερο αγάπη, εμπιστοσύνη και αίσθημα σεβασμού στην ελευθερία της σκέψης τους. Γι' αυτό και οι έφηβοι γοητεύονται από τη βία, διότι μέσω αυτής βρίσκουν παρέες που θα τους κάνουν να νιώσουν ελεύθεροι

Γ. Τάση για απομόνωση

Ο έφηβος θέλει τη γωνιά του, την ησυχία του, τον στοχασμό του. Ο έφηβος ζει περισσότερο στο μέλλον παρά στο παρόν και γι' αυτό εύκολα ο διαδικτυακός κόσμος τον ευχαριστεί, διότι εκεί νιώθει ότι δεν κρίνεται, όπως επίσης και δεν έχει να φοβηθεί για την αυτοεικόνα του

Δ. Ευθιξία, υπερευαισθησία, πείσμα, ισχυρογνωμοσύνη, δειλία, ρομαντισμός.

Ο έφηβος μέσα του, θέλει να δημιουργήσει έναν κόσμο πιο όμορφο, πιο δίκαιο, ιδανικό και προσπαθεί να σβήσει ή να ωραιοποιήσει οποιαδήποτε πραγματικότητα δεν του αρέσει.

Ε. Η έγνοια για σχέσεις

Είναι η ηλικία της σεξουαλικής αφύπνισης, η ηλικία όπου πρέπει να αποδεχτούν το σώμα τους, να μην αισθανθούν μόνοι τους επειδή τους έχουν απορρίψει οι άλλοι

Γνωρίζοντας αυτά τα χαρακτηριστικά ο κατηχητής/η κατηχήτρια καλείται να μη λειτουργεί ως κηδεμόνας, ούτε όμως και ως συνομήλικος/η φίλος/η με τα μέλη της κατηχητικής ομάδας. Μάλλον, ως ένας καλός φίλος/η, όμως λίγο μεγαλύτερος/η ηλικιακά, δηλαδή με την αίσθηση ότι μπορεί να γίνει **πρόσωπο αναφοράς** (Φρανσουάζ Ντολτό) για τον/την έφηβο, ώστε και να υπάρχει εμπιστοσύνη και να ακούσει κάτι σοβαρό που έχει ανάγκη να ακούσει, ακόμη κι αν δεν το τηρήσει. Ο κατηχητής/τρια δεν ειρωνεύεται, δεν μαλώνει, δεν απορρίπτει τον/την έφηβο, αλλά είναι **καλός ακροατής**. Ο λόγος του Θεού περνά διά της αγάπης. Ιδίως σε θέματα που έχουν να κάνουν με τις σχέσεις, ο κατηχητής/τρια προσπαθεί να δώσει το μήνυμα του Ευαγγελίου, της αγάπης, της ευθύνης, του σεβασμού, όχι όμως με απολυτότητα. Γι' αυτό και ο διάλογος με αφόρμηση περιστατικά από την Βίβλο, τη ζωή των Αγίων, του Γεροντικού, σύγχρονα θέματα, όπως τραγούδια, βοηθούν πολύ.

Η διάρκεια και το περιεχόμενο του κατηχητικού μαθήματος

Το καθαυτό κατηχητικό μάθημα δεν πρέπει να ξεπερνά στα μικρότερα παιδιά τα 10 με 15 λεπτά, ιδίως όταν είναι μόνο αφήγηση. Αν μπορούμε να κάνουμε και δραματοποίηση, συμμετοχή με ρόλους των παιδιών, δηλαδή να του δώσουμε θεατρικότητα, μπορούμε να προσθέσουμε λίγο περισσότερο χρόνο. Επίσης, χρειάζεται ο αναστοχασμός, με υπενθύμιση διά ερωτήσεων κάποιων βασικών στοιχείων της ιστορίας- αφήγησης.

Στα μεγαλύτερα παιδιά (έφηβοι), καλό είναι και πάλι η διάρκεια του κατηχητικού μαθήματος να μην ξεπερνά τα 5 με 10 λεπτά και να προσπαθούμε με ερωτήσεις και διάλογο να κάνουμε εγχρονισμό του μαθήματος στη ζωή των παιδιών και του σήμερα.

Υλικοτεχνική υποδομή

Προφανώς οι φωτοτυπίες, τα υλικά ζωγραφικής και κατασκευών, ακόμη και οι υπολογιστές και τα κινητά μπορούν να βοηθήσουν το κατηχητικό μάθημα. Επίσης, ας μη ξεχνάμε ότι για τα μεγαλύτερα παιδιά τα επιτραπέζια παιχνίδια βοηθούν την ώρα της κατήχησης να συμπληρωθεί δημιουργικά. Για τη χρήση των υπολογιστών και των κινητών υπάρχει προβληματισμός. Ας μην είναι προτεραιότητα.

Η ομαδική στο Instagram για επικοινωνία με τα μεγαλύτερα παιδιά μπορεί να είναι χρήσιμη, εφόσον υπάρχει ένας σταθερός αριθμός παιδιών που συμμετέχουν και εφόσον υπάρχει συναίνεση και από τα ίδια και από τους γονεός.

Βιωματική Εκμάθηση στο σχολείο: Η βιωματική εκμάθηση εστιάζει στην απόκτηση γνώσης μέσω της εμπειρίας και της πρακτικής εφαρμογής. Αυτή η μέθοδος βοηθά τους μαθητές να κατανοήσουν τις θεωρητικές έννοιες μέσα από πραγματικά παραδείγματα και πρακτικές δραστηριότητες. Η ανάπτυξη καινοτόμων διδακτικών μεθόδων αντανακλά τις μεταβαλλόμενες ανάγκες της σύγχρονης εκπαίδευσης, προσανατολίζοντας προς μια πιο δυναμική, συμμετοχική και προσωποποιημένη προσέγγιση στη μάθηση.

Η θεωρία της βιωματικής μάθησης (ELT) του Kolb προτείνει ότι η μάθηση είναι μια κυκλική διαδικασία που περιλαμβάνει τέσσερα στάδια: Συγκεκριμένη Εμπειρία (ενεργητική εμπειρία), Αναστοχαστική Παρατήρηση (αναστοχασμός της εμπειρίας), Αφηρημένη Εννοιολόγηση (μάθηση από την εμπειρία) και Ενεργός Πειραματισμός (εφαρμογή της νέας γνώσης). Αυτός ο κύκλος τονίζει ότι η μάθηση είναι συνεχής και μπορεί να ενεργοποιηθεί από οποιαδήποτε νέα εμπειρία.

Στην κατήχηση η βιωματική μάθηση μπορεί να
ξεκινήσει από την κατάθεση εμπειρίας ενός
περιστατικού, από την αφήγηση μιας ιστορίας και την
εκζήτηση από την πλευρά των μελών της κατηχητικής
ομάδας να περιγράψουν συναισθήματα που ένιωσαν
κατά τη διάρκειά της και τυχόν δικές τους εμπειρίες
πάνω στο θέμα ή πώς θα αντιμετώπιζαν αυτό που το
θέμα αποτυπώνει, αναστοχασμό με βάση την ηθική
της πίστης και προσπάθεια να μείνει στην καρδιά το
μήνυμα

Πιο παραδοσιακές τεχνικές:

Α. Αφήγηση

Β. Συμμετοχή στη λατρευτική ζωή της Εκκλησίας

Γ. Η γνωριμία με τον ιερέα της ενορίας

Τελικό μήνυμα:

Η συνάντηση με τον Χριστό!